

Історія 8

Лекція #14а

**КОЗАЦЬКІ
МОРСЬКІ
ПОХОДИ**

- Знаємо що низовики, запорожці та навіть уходники, будували хутори та села в степу.

- Знаємо теж, що вони будували ці хутори поблизу річок, щоб мати воду, як також і для охорони та швидкої втечі у випадку коли татари чи інші наїзники нападали.

- Знаємо теж, що жителі в степу займалися риболовством.
- Знаємо теж, що запорожці провадили торгівлю, а головні торговельні шляхи в 16-19 століттях були, до великої міри, річки.

- В такому разі, питання котре треба себе запитати є: чому історики та інші вважали що морське козакування починається аж з половини до кінця 16-го століття?

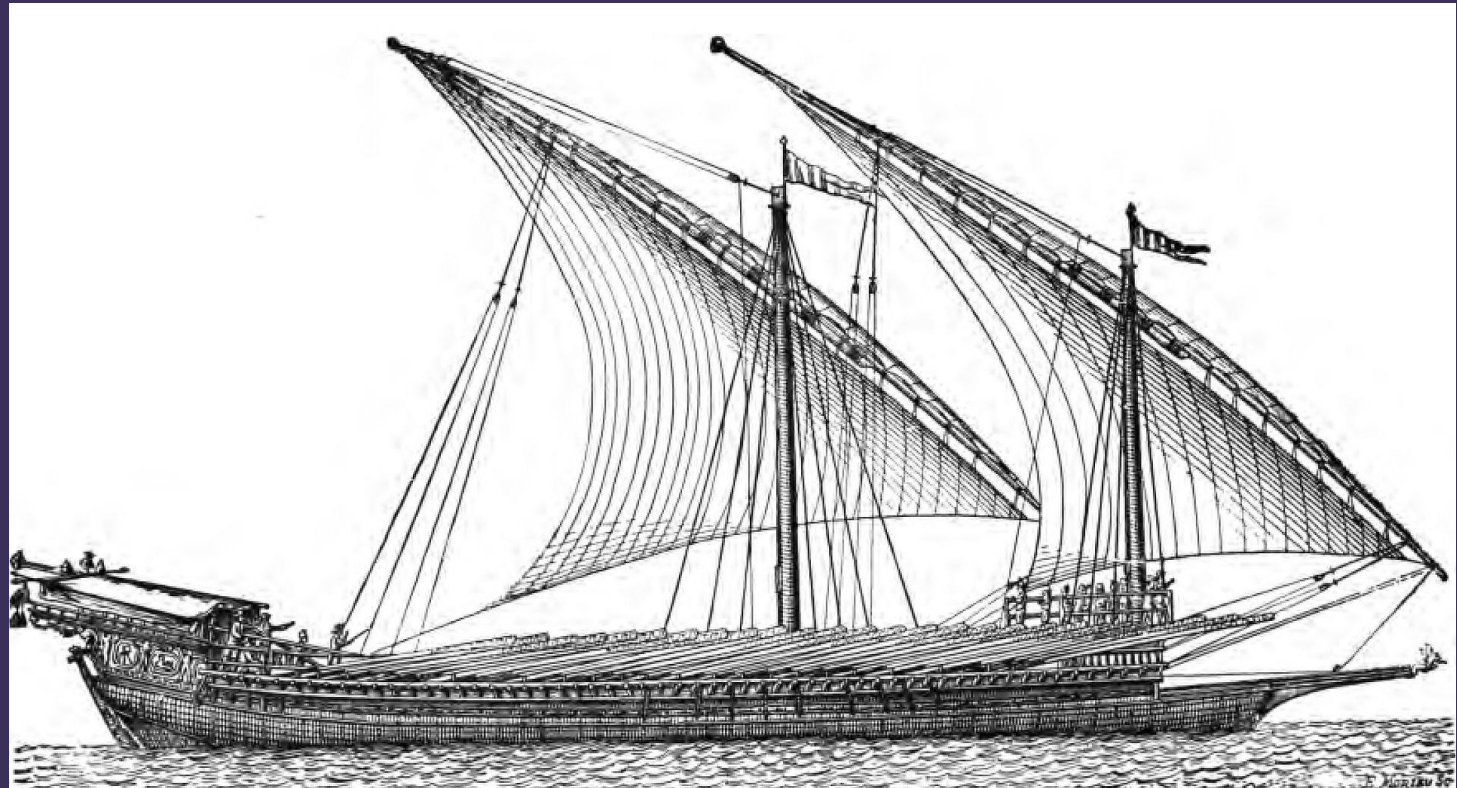
- Насправді, згадки про козацьку торгівлю досить обмежені до розповідей про чумаків, які їхали Чорним Шляхом у Крим та причорноморя.

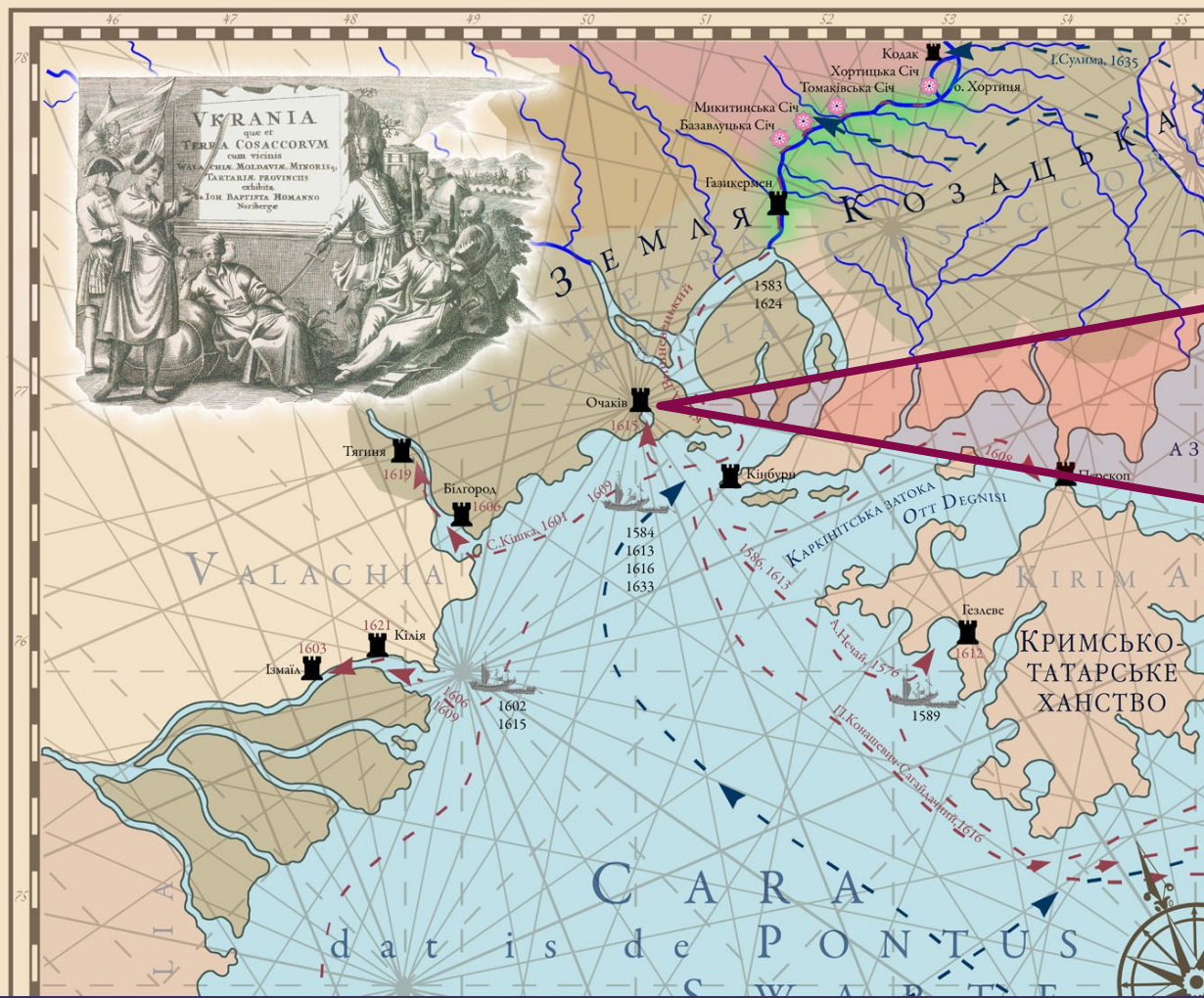
- Проте, ми знаємо що запорожці теж торгували із Києвом, Черкасами, Кримом, Стамбулом, та іншими великими торговельними містами беручи товар водою – річками і морем.
- Це означає що козаки були
 - вміли моряки,
 - вміли будувати човни,
 - вміли провадити вітрильниками (**sailboats**),
 - вміли переправлятися Чорним Морем в далекі ринки.

- І якщо запорожці вміли собі дати раду на човнах, як торговці, і ми знаємо що вони були відважні вояки, питаймося себе що стається коли ми з'єднуємо ці два елементи?
- Відповідь, флот і ефективне військо як і на землі, так і на воді.

- Тому не дивно, що в перші згадці про козаків (Польський літопис, у 1492-шому році), описується морський напад козаків запоріжців на фортецю Тягин, на лиману Дніпра (недалеко Херсона).
- Тут описано, що козаки напали на турецьку ґалеру, визволили всіх бранців та затопили ґалеру в Дніпрі.

- Вже наступного року, в 1493 р. є опис як козаки напали чайками на фортецю Очаків на гирлі Дніпра.

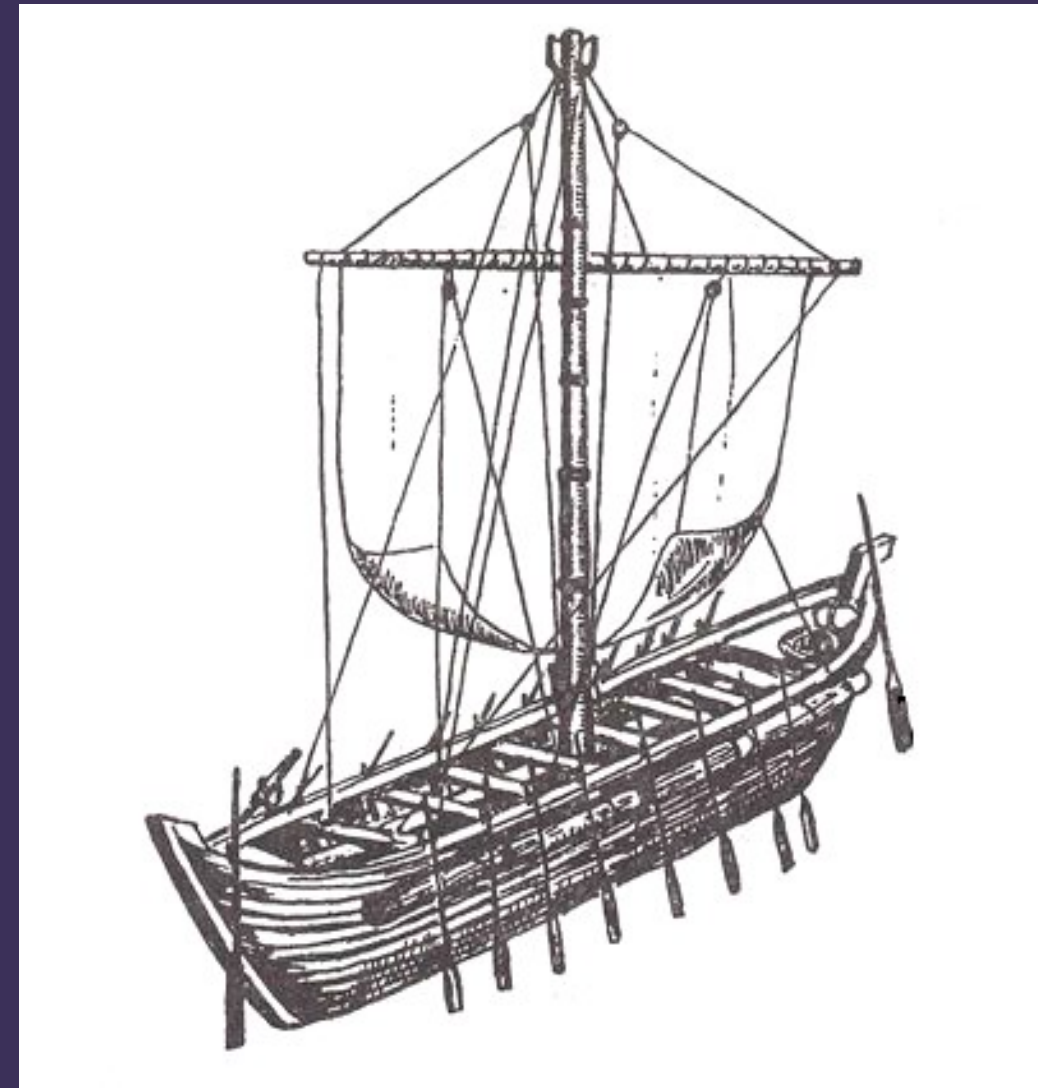
- Турецька фортеця Очаків була зруйнована вперше.
- В наступних 100 роках, запорожці напали на Очаків 11 разів.
- Кожного разу що фортецю знищено, турки відбудовували її.

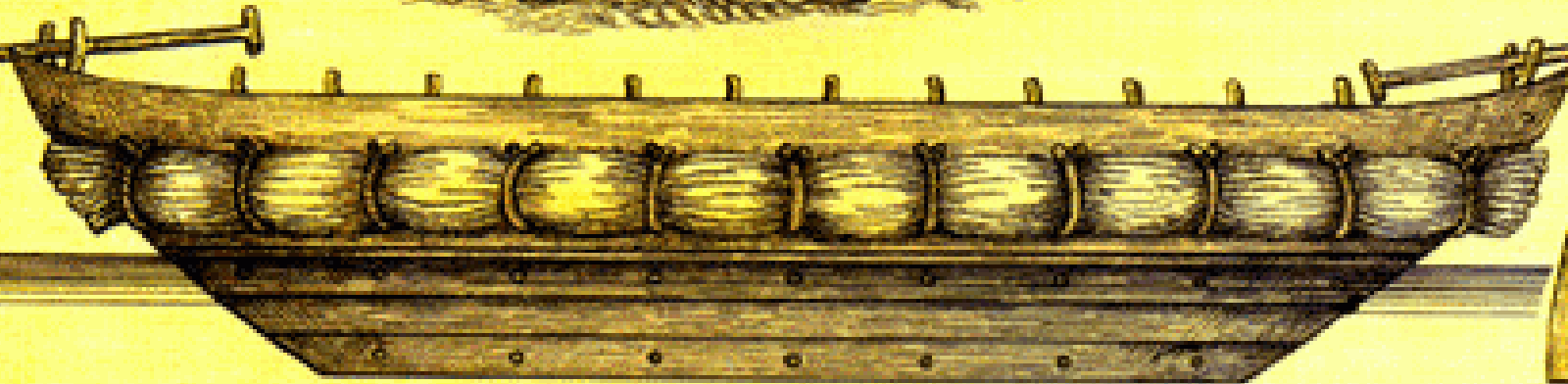
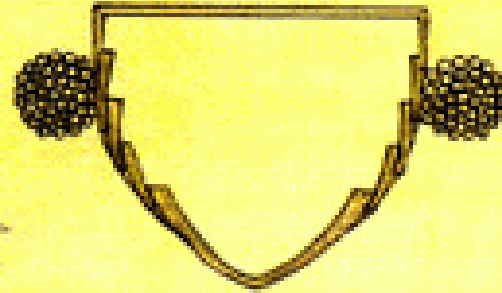
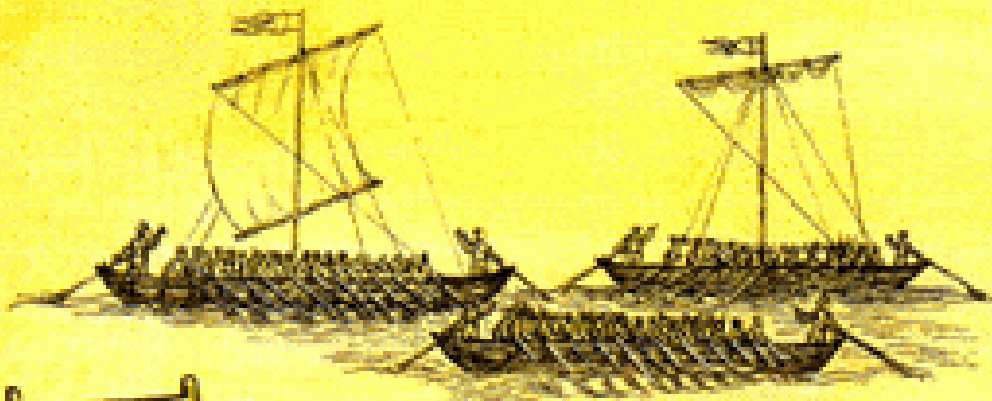
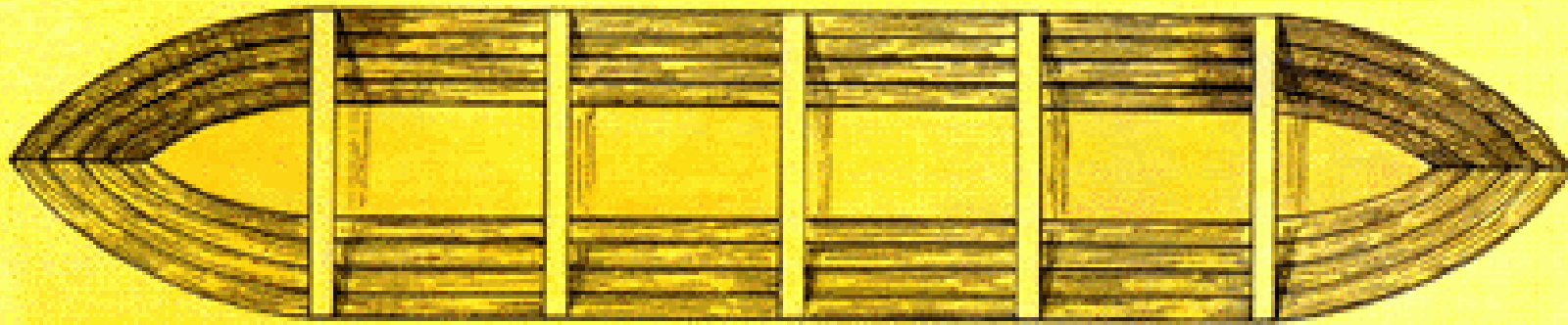
- Чому Очаків?
- По перше, ця Турецька фортеця робила перепону козацьким купцям, які мусіли платити там мито.
- По друге, фортеця не дозволяла легкого доступу запорожцям до Чорного Моря, коли вибиралися в походи проти турків чи татар.

- Турки старалися зупинити козаків:
 - грубими високими валами
 - твердиня будована високо на скелях
 - грубезні кайдани протягнені через Дніпро
 - великий гарнізон війська
- Нічого не зупиняло запоріжців.
- В 16-тому і 17-тому століттях, запорозькі козаки часто мали цілковиту контролю над Чорним Морем.

- Щоб мати таку сильну флоту, запорожцям потрібно було мати неабияку ремісничу силу щоб побудувати велику кількість човнів.
- По друге, мусіло бути знання про будову човна яким легко плисти річкою, і бути досить сильним та витривалим щоб подолати сильні бурі Чорного моря.
- Таким човном була «чайка».

- Дуже схожа на човни варягів (Vikings), чайка була відкрита, плитка, із лавками для козаків-гребців.

Арт. 1-10, т.

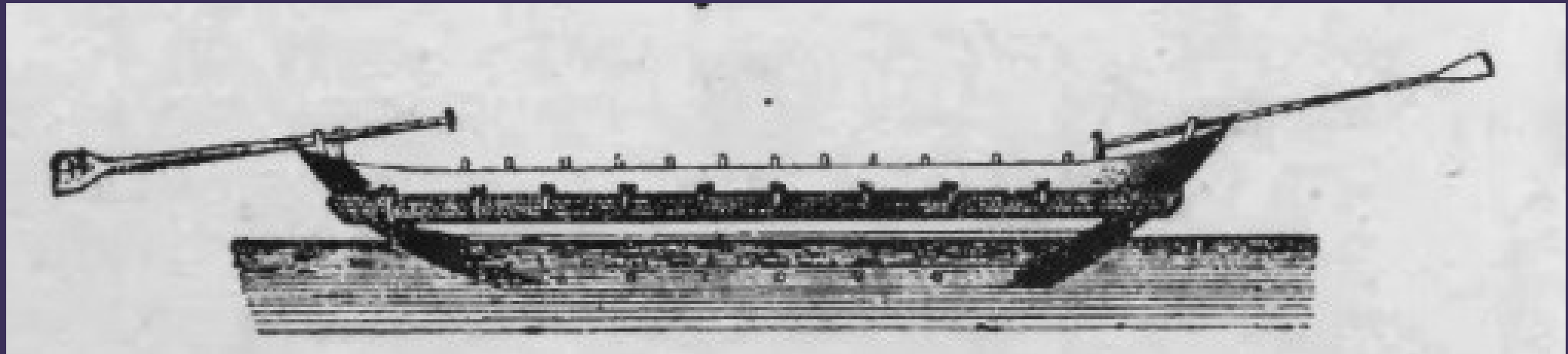
- Приблизно 15-20 метрів довга, на чайці плило між 50 а 70 козаків.
- По середині ставили щоглу (mast) на вітрило, 10-15 козаків, мали весла (oar) на ті часи коли не було вітру, або коли підкрадалися.

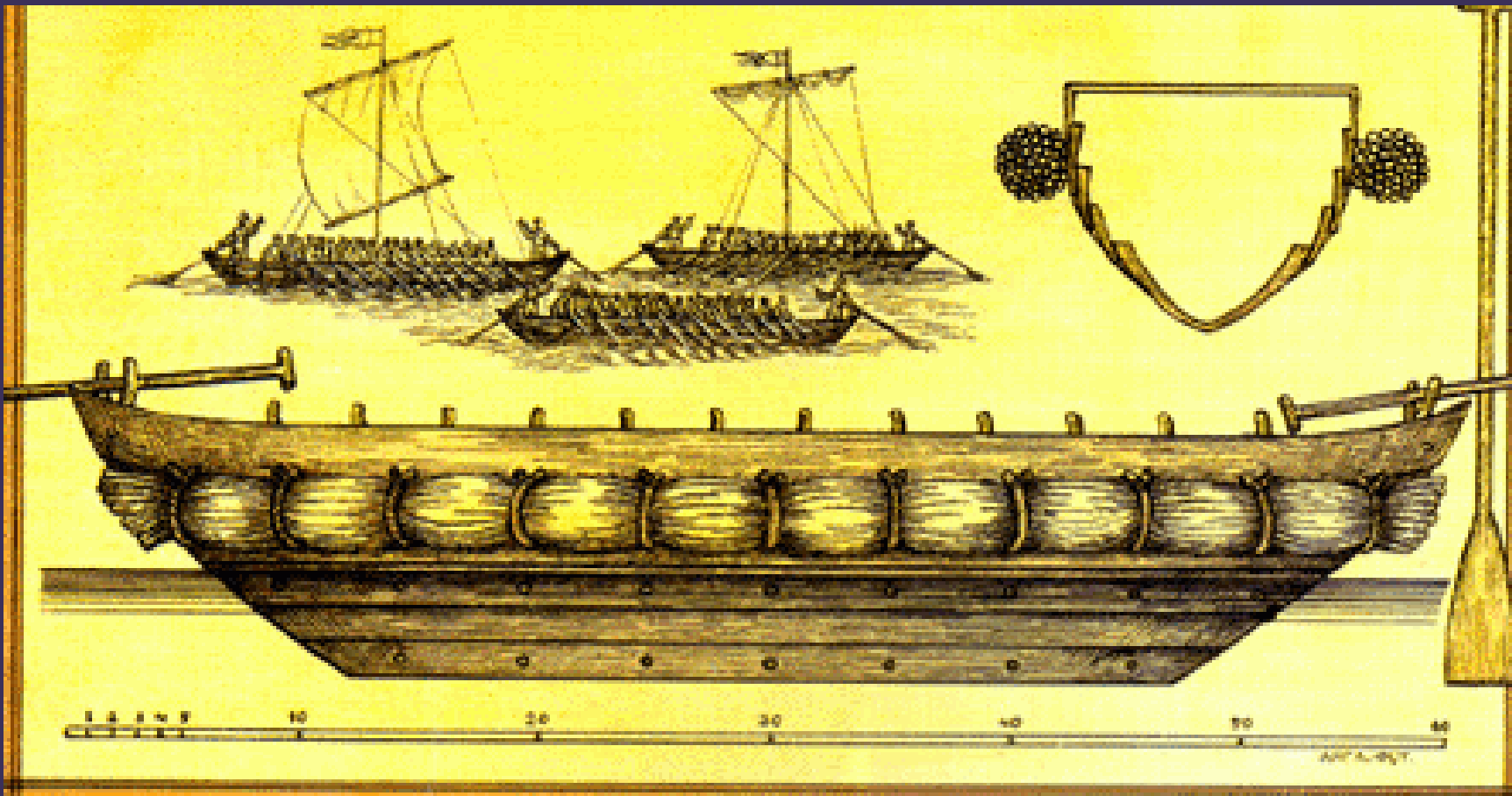
- Кожен загін козаків будував власну чайку.
- Робота переважно брала два тижні, і над будовою брало участь коло 60 майстрів-ремісників та козаків.
- Дошки забивали дерев'яними кілками, і закінчений човен обсмалювали смолою (tar).

- Французський інженер фортець, у 17-ому ст. записав точно як будували чайки, і виглядала чайка.
- Між найбільш цікавим, він написав, що в чайки не було керма, а повертали чайку із одного чи другого боку веслами.
- Він також пише що чайка пливе так само вперед як і взад.

- До боків чайки прив'язували очерет (cattail fronds), щоб допомогти чайці плисти, та щоб охороняти від обстрілу гармат і рушниць.

- Починаючи з початком 16-го століття, козаки починають блокування турецьких твердинь на Чорному Морю, із нападами на Акерман та Тавань.

- Козаків морські напади на ґалери та міста мають декілька причин.
- По перше, ці походи і напади визволяють бранців з ясиру; бранців яких можуть відпустити на волю, або відпродати багатим родинам.
- По друге, такі походи дозволяють козакам нищити митниці і ринки які змагаються за продаж продуктів із козаками.

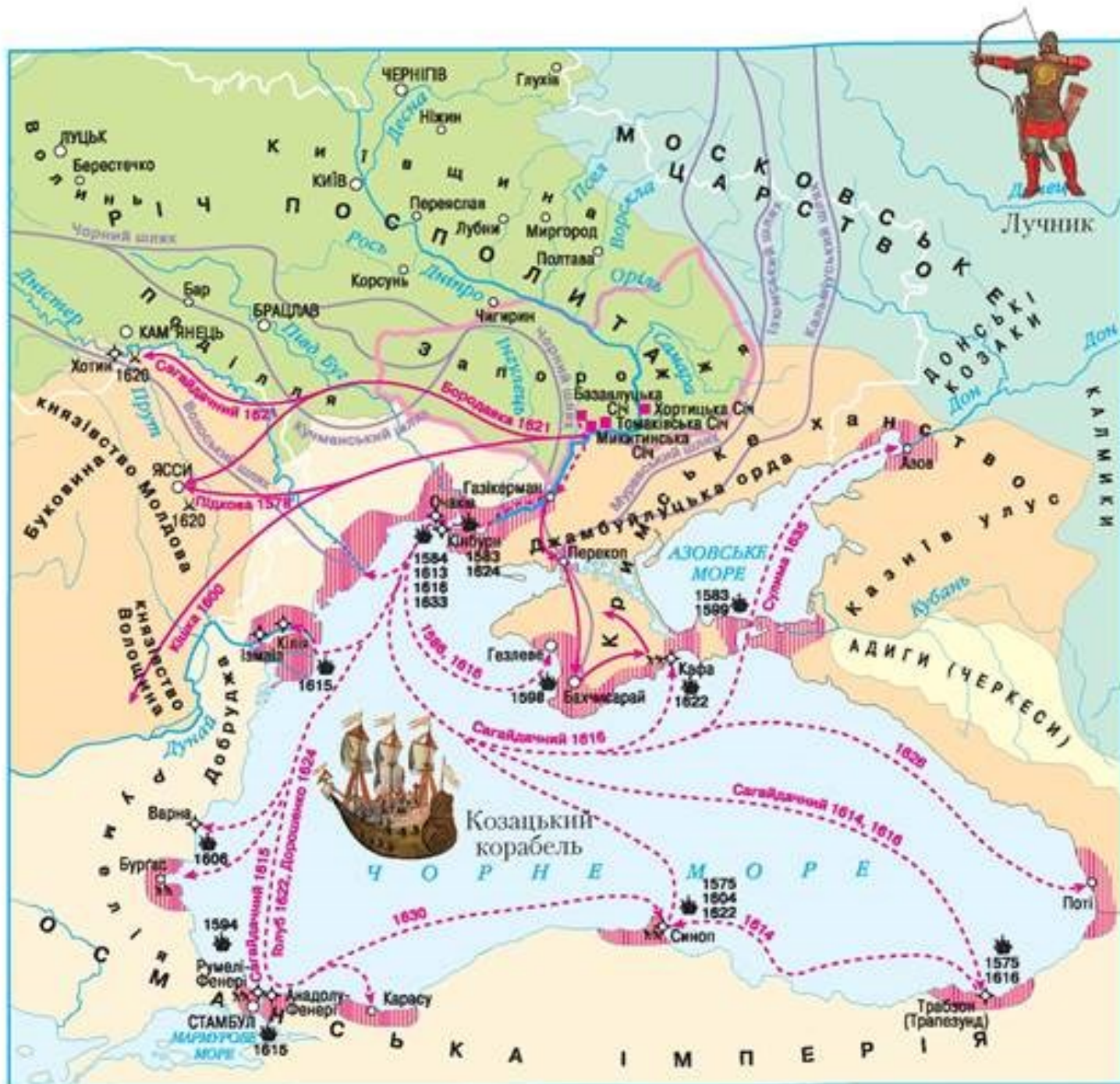
- Третє, козаки підчас нападів, мали можливість здобути турецьку зброю.
- Малі та більші гармати, порох, свинець, кулі, залізо та шаблі здобуті в нападах уважалися найкращими в Європі.

- Четверте, козаки охороняють свої землі від нападів Османської Імперії, яка в той час зростає в Балканах, в північні Африці, та грозить Польщі, Мадярщині та Австрії.

- Морські походи запорожців на турецькі та татарські заносили:
 - страх в загальному населенню,
 - нищив міста і фортеці,
 - нищив турецький флот - галери,
 - припиняв торгівлю,
 - забирав найдорощий товар у купців – невільників,
 - вбивав багато турецького і татарського війська.

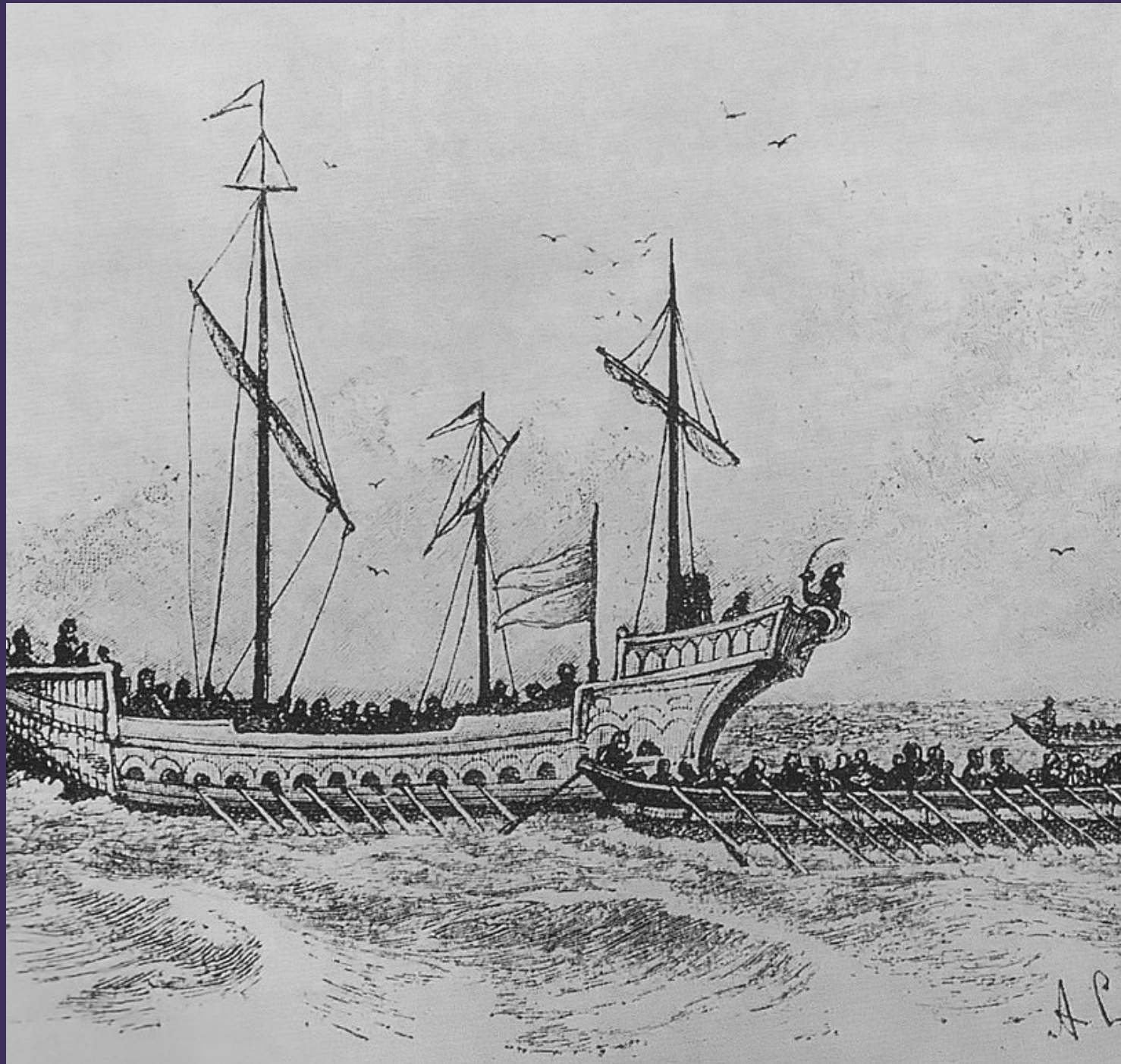
а б Володіння Османської імперії (а) та її васалів (б) Головні турецькі фортеці Невільницькі ринки Головні шляхи татарських походів Територія Вольностей Війська Запорозького Низового на початку XVII ст. Місця розташування Запорозьких Січей у XVI — першій половині XVII ст.	Суліма 1635 Райони, які найчастіше зазнавали нападів запорожців Місця й роки найважливіших битв польських і козацьких військ із турецьким військом Місця й роки морських боїв запорожців із турками

- Між найбільшими походами були:
 - 1556 р. – спустошили околиці татарської фортеці Іслан-Кирмен;
 - 1557 р. – князь Дмитро Вишневецький з козаками продовжував нападати на турецькі фортеці в Північному Причорномор'ї, зокрема, поблизу Акермана (Білгорода);
 - 1558 р. – запорозькі моряки оволоділи Джарилгачем і Перекопом;
 - 1559 р. – похід Д. Вишневецького на Азов і Керч;
 - 1560 р. – козацька флотилія зруйнувала Кафу (Феодосію);
 - 1561 р. – оволоділи кількома фортецями на узбережжі й досягли Кафи;

➤ Козаки нападають на Кафу.

- Між найбільшими походами були:
 - 1574 р. – похід українських козаків під Акерман (Білгород);
 - 1575 р. – козаки штурмом оволоділи фортецею Трапезунд, розгромили морський порт і передмістя Стамбула, оволоділи фортецями Кілією, Сілістрою, Синопом.
 - 1575р. - Запорожці на чолі з гетьманом Богданом Ружинським здійснили морський похід на Крим, де висаджувалися поблизу м. Гьозлеве (Євпаторії) і Кафи;
 - 1576 р. – взяття Кілії; успішний похід на Варну і Сілістру; Погроми татарських володінь поблизу Гьозлева (Євпаторії) і Кафи;

➤ Козаки нападають на турецьку ґалеру.

- Між найбільшими походами були:
 - 1587 р. – похід під Гьозлеве, Азов і Акерман;
 - 1588–1589 рр. – щорічні успішні походи на фортеці Туреччини й Кримського ханства;
 - 1595 р. – похід на Синоп;
 - 1598 р. – напад на Кілію, Білгород, Тагиню, Сілістру;
 - 1602 р. – 30 козацьких чайок двічі розгромили турецький флот на підступах до фортеці Білгород, оволоділи кількома турецькими галерами і штурмували Кілію;
 - 1603 р. – штурм узбережжя Криму, взяття фортець Ізмаїла та Облічиці;

➤ Козаки на морю гуляють.

- Такі походи відбуваються частіше і частіше;
- Доходять далі і далі в територію Османської Імперії;
- Коштують османські й татарським скарбницям щораз більші втрати;
- І ні турки ні татари не можуть із запоріжцями дати собі раду.

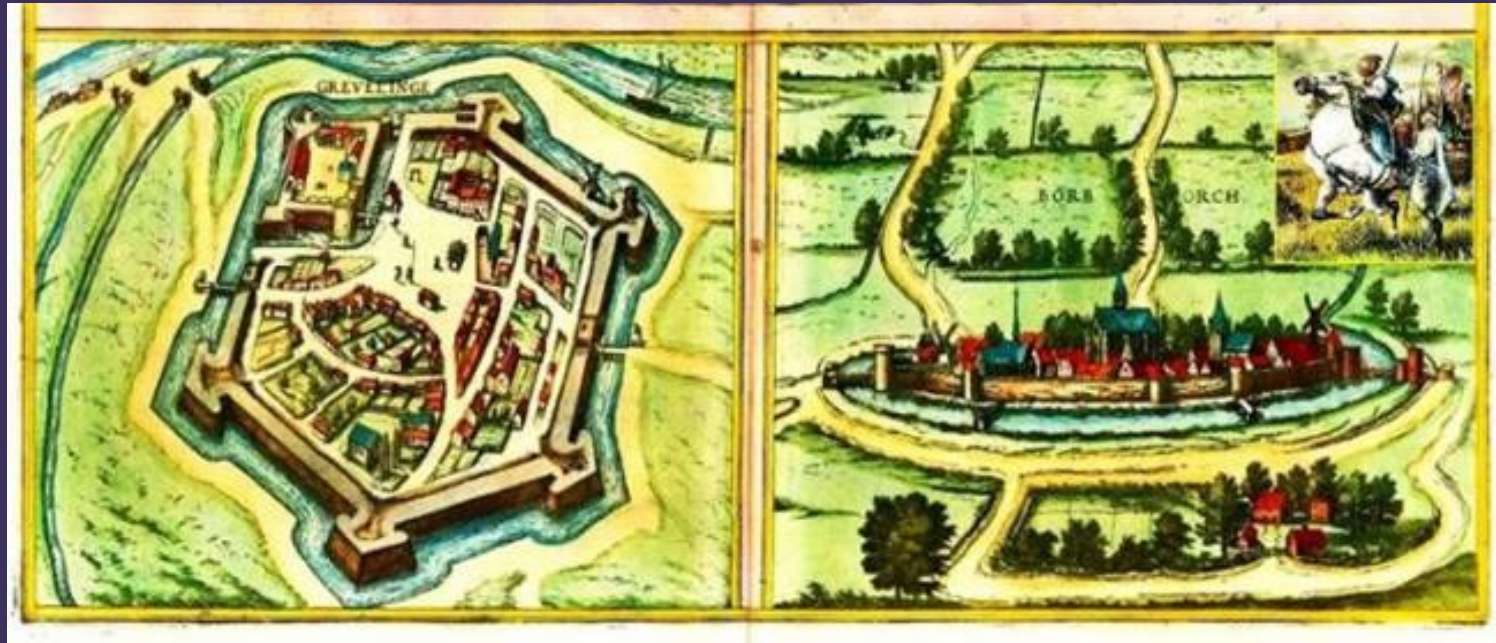
➤ Козаки здобувають Феодосію на Криму.

- Витривалість та морездатність козацької чайки, найкраще можна побачити у морському поході запорожців у 1645 р., коли отаман Іван Сірко і полковник Богдан Хмельницький, та 2600 козаків, розбили еспанську заложу міста Дюнкерк (Dunkirk) на Атлантийському побережжі Франції.

- Король Франції в 1644 р. найняв запорожців щоб допомогти йому у війні проти Еспанії.
- Успішний напад на фортецю Дюнкерк, свідчить не тільки про подвиги козацького війська, але теж про їхню здатність воювати і на морю і на суші.

- По друге, це теж свідчить що Січ та запорожці були окремою, незалежною політичною одиницею, тобто державою.
- Адже договори французьких амбасадорів були із запорізькою старшиною.
- А польський король дав козакам дозвіл переправитися через Річ Посполиту до портового міста Гданськ.

ПІДГОТОВИВ МГС. АНДРІЙ ПЕРЕКЛІТА

ШКОЛА УКРАЇНОЗНАВСТВА
ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”
В ДЕТРОЙТІ

2020– всі права застережені